(2018) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1230

ਮੁੜ: 1382 ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ

ਆਈ.ਏ.. 2018 ਦਾ ਨੰਬਰ 26542

ਵਿੱਚ

ਲਿਖਤ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 406 ਆਫ 2013

13 ਦਸੰਬਰ, 2018

[ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਐਸ. ਅਬਦੁਲ ਨਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਜੇਲ੍ਹ ਐਕਟ, 1894 - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ - ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ: ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੋਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ - ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੱਟ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਾਂਗ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ - ਜਸਟਿਸ ਅਮਿਤਾਵ ਰਾਏ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛੱਡੇ ਗਏ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦੇ - ਮੌਜੂਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਕਲਾ। 14 ਅਤੇ 21.

ਜੇਲ੍ਹ ਐਕਟ, 1894 - ਧਾਰਾ 30 - ਕੈਦੀ, ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਕੈਦੀ - ਕੈਦ: ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਕੈਦੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ।

ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ (1978) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 494: [1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 392 - ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 488: [1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 557; ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਰਵਿੰਦਰ ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 503: [1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 995; ਫਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 608: [1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 516; ਰਾਕੇਸ਼ ਕੌਸ਼ਿਕ ਬਨਾਮ ਬੀ.ਐਲ.. ਵਿਗ (1980) ਸਪਲਾਈ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 183: [1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 929 - ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ।

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ
[1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 392 ਪੈਰਾ 5 ਤੋਂ ਬਾਅਦ
[1980] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 557 ਪੈਰਾ 6 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

ਮੁੜ: 1382 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ

[1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 995 ਪੈਰਾ 6 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ
[1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 929 ਪੈਰਾ 8 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ
[1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 516 ਪੈਰਾ 10 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2013 ਦੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 406 ਵਿੱਚ 2018 ਦਾ ਇੰਟਰਲੋਕਿਊਟਰੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 26542

(ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ)

ਗੌਰਵ ਅਗਰਵਾਲ, ਏ.ਸੀ.

ਏ.ਐਨ.ਐਸ. ਨਾਦਕਰਨੀ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਪਰਨਾ ਭੱਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਵਾਂਗੀ ਸਿੰਘ, ਯਸ਼ ਵੀ., ਆਰ.ਐਮ.ਬਜਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਿਨੂ ਤਮਟਾ, ਆਰ.ਬਾਲਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਮਨਚੰਦਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਸੇਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਤੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੀ.ਐਸ.ਮੱਕਰ, ਬੀ.ਵੀ.ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ, ਰਾਘਵੇਂਦਰ ਮੋਹਨ ਬਜਾਜ, ਗੁੰਟੂਰ ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਿੰਘ, ਅਨਿਲ ਰਿਵਸੱਤਾ, ਕੁਮਾਰ ਰਿਵਸੱਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਸ. ਸ਼ੁਵੋਦੀਪ ਰਾਏ, ਸੋਮਨਾਥ ਬੈਨਰਜੀ, ਅਤੁਲ ਝਾਅ, ਸੰਦੀਪ ਝਾਅ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਮੰਤਿਕਾ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇਸਲ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੂਜਾ ਸਿੰਘ, ਤਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਮਾਰ ਅਨੁਰਾਗ ਸਿੰਘ, ਅਦਿੱਤਿਆ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵੀ.ਐਨ. ਰਘੁਪਤੀ, ਲਗਨੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਪਰੀਕਸ਼ਿਤ ਪੀ. ਅੰਗਦੀ, ਸੀ.ਕੇ. ਸਸੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਯਨਤਾਰਾ ਰਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਾ ਐੱਮ. ਕੁਲਕਰਨੀ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਆਰ. ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ, ਲੀਸਾਂਗਥਮ ਰੋਸ਼ਮਨੀ ਖ., ਮਾਈਬਾਮ ਬਬੀਨਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਪਮਾ ਨਗਨਗੋਮ, ਰੰਜਨਲੇ ਮੁਖੇਰ, ਕੇ. ਲਿੰਗਦੋਹ, ਕੇ.ਐਨ.ਮਧੂਸੂਧਨਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਤਿਆ ਮਧੂਸੂਧਨਨ, ਟੀ.ਜੀ.ਨਰਾਇਣਨ ਨਾਇਰ, ਰਾਜੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੇ.ਏਨਾਤੋਲੀ ਸੇਮਾ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੁਮਾਰ, ਅਮਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਅੰਕਿਤ ਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਕੋਹ, ਐੱਮ. ਰੁਚੀ ਭਾਕਰ, ਐਮ. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਮਾਥੁਰ, ਅਵਨੀਸ਼ ਅਰਪੁਥਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਰਾਧਾ ਅਰਪੁਥਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੀਤਾਂਜਲੀ ਮੈਸਰਜ਼ ਅਰਪੁਥਮ ਅਰੁਣਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਲਈ, ਸ਼ੁਵੋਦੀਪ ਰਾਏ, ਰਿਤੂਰਾਜ ਬਿਸਵਾਸ, ਐੱਮ. ਯੋਗੇਸ਼ ਕੰਨਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਜਾਤਾ ਬਗਾਧੀ, ਐੱਸ. ਪਾਰਥਾ ਸਾਰਥੀ, ਪੀ. ਵੈਂਕਟ ਰੈੱਡੀ, ਮੈਸਰਜ਼ ਵੈਂਕਟ ਪਲਵਈ ਲਾਅ ਐਸੋਸੀਏਟਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਤਿਆਗੀ, ਰਾਜਨ ਕੁਮਾਰ ਚੌਰਸੀਆ, ਜਤਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਹਰੀਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਚਨਾ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੋਨਿਕਾ, ਸੁਹਾਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਭੀਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਐੱਮ. ਮਨਚੰਦਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਜਲ ਦਲਾਲ, ਮੈਸਰਜ਼ ਪੀ.ਐੱਲ.ਆਰ. ਚੈਂਬਰਜ਼ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਿੰਪਲ ਨਾਗਪਾਲ, ਕੇ.ਵੀ. ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ. ਇੰਦਰਾ, ਵੀ.ਜੀ. ਪ੍ਰਗਾਸਮ, ਐਸ. ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਮਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ, ਐਸ. ਮਨੂਰਾਜ, ਟੀ.ਐਨ. ਰਾਮਾ ਰਾਓ, ਹਿਤੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਦਵੀ ਲਾਲ ਵੇਰਾ। ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ.

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

1. ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਲਈ ਇਹ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਇਕਾਂਤ ਕੈਦ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਸੈੱਲੂਲਰ ਕੈਦ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

2. ਅਸੀਂ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਪਰ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

3. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ: ਇਹ ਕਦੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕੈਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਕੈਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜਾਂ, ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੈਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

4. ਵਿਦਵਾਨ ਮਿੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਕੈਦੀ ਵਾਂਗ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਵੈਇੱਛਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ, ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਕੈਦੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

5. ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ 1 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 223 ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਕੈਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅੰਤਿਮ, ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਅਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਕੈਦੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ, ਅਜਿਹੇ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਐਕਟ, 1894 ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ

[1] (1978) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 494

. ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 101 ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਸਤਰਾ ਅਤੇ ਸਿਰਹਾਣਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ, ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ, ਅਖ਼ਬਾਰ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਆਦਿ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

6. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 2 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 42 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਰਵਿੰਦਰ ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ 3 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 10 ਅਤੇ 13 ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 10 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੋਠੜੀ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੱਟ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਾਂਗ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

7. ਪੈਰਾ 10 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"10. ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਧਾਰਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਵਿਸਥਾਰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੈਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਮ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੰਧਾਂ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਧਾਰਾ 14, 19 ਅਤੇ 21 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ (I) [ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਤੱਤ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤ ਹਨ। ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੱਤਰਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਇਕਾਂਤ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ (I) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ [ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ] ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮੁਆਫ਼ੀ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸੈੱਲ ਇਕਾਂਤ ਕੈਦ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਠੋਰ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ (J) ਦੇ ਕੇਸ [ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ] ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੀਜ਼ਰ ਤੋਂ ਸੀਜ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅਥਾਰਟੀ ਤੋਂ ਨਿਆਂਇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)

[2] (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 488

[3] (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 503

8. ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 13 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰੇ ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ ਅਤੇ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੌਸ਼ਿਕ ਬਨਾਮ ਬੀ.ਐਲ. ਵਿਗ4 ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਫੈਲ ਸਕੇ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੈਰਾ 13 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

"13. ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਰਕੂਲਰ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ - ਅਤੇ ਦਰਅਸਲ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ - ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਫੈਲ ਸਕੇ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਓਨੀ ਹੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" (ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜ਼ੋਰ)।

9. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੋਂ ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜੋਖਮ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

10. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲਾਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ5 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਪੈਰਾ 8 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਵਾਜਬ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇੱਕ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਲਈ ਉਪਾਅ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਣ।

[4] 1980 ਸਮਰਥਨ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 183

[5] (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 608

ਮੁੜ: 1382 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ

[ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਜੇ]

ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫਰਾਂਸਿਸ ਕੋਰਲੀ ਮੁਲਿਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀਆਂ 'ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਾਜਬ ਬਾਰੰਬਾਰਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

11. ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਖਾਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

12. ਅਸੀਂ ਜਸਟਿਸ ਅਮਿਤਾਵ ਰਾਏ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਦੇਖੇ।

13. ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਸਟਿਸ ਅਮਿਤਾਵ ਰਾਏ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਨੈਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਅਮਿਤਾਵ ਰਾਏ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ।

14. ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ